

P. Davidse

DIE TROUWE HOUDT

1891 – 1991

100 JAAR GEREFORMEERDE GEMEENTE
MELISKERKE

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK - DEN HAAG

Davidse, P.

Die trouwe houdt : 1891-1991 : 100 jaar Gereformeerde Gemeente Meliskerke /

P. Davidse. - Meliskerke :

Gereformeerde Gemeente Meliskerke. - ill.

Met lit. opg.

ISBN 90-90042-09-1 geb.

Trefw.: Gereformeerde Gemeente ; Meliskerke ; geschiedenis : 1891-1991

Omslagtekening: Johan van Dongen

© Copyright by Gereformeerde Gemeente Meliskerke, 1991

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

UITGAVE:
GEREFORMEERDE GEMEENTE MELISKERKE – 1991

Woord vooraf

*"Die trouwe houdt in der eeuwigheid."
Psalm 146 : 6.*

Ds. P. van Ruitenburg.

"Welgelukzalig is hij, die de God Jakobs tot zijn hulp heeft, wiens verwachting op den HEERE, zijn God is." Gods gemeente op aarde houdt stand omdat de God Jakobs haar God is. De verwachting van de kerk moet niet op prinsen zijn, op mensen, waar geen heil bij is. Daar kan de kerk niet op gebouwd worden. Dat blijkt ook uit dit boek, waarin de geschiedenis van de gemeente Meliskerke is beschreven. Er is veel menselijks in dit boek te ontdekken, gebrekkig werk en fouten. Maar het stond de HEERE niet in de weg om Zijn gemeente te bouwen en in stand te houden. Jezus Christus is immers de Hoeksteen, het Fundament van Gods Kerk.

Het is een wonder dat de Gereformeerde Gemeente van Meliskerke niet ten onder is gegaan. De gemeente mocht in de loop der jaren zelfs groeien en de hoop van Jan Vader is niet beschaamd: "Uw beginsel zal wel gering zijn; maar uw laatste zal zeer vermeerderd worden" (Job 8 vers 7). Het is God geweest, Die trouwe houdt!

De kerkeraad is dhr. P. Davidse dankbaar dat hij de geschiedenis van onze gemeente heeft willen nagaan en op schrift heeft willen stellen. We weten dat hij het met liefde gedaan heeft.

Het is onze vurige bede dat de HEERE in onze gemeente met Zijn heilige Geest dode ranken levend maakt. Onze wijze God reinige ook Zijn kinderen opdat zij meer vruchten zouden dragen, om zelf minder te worden en al meer in de Heere Jezus te vinden.

Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spa;
De wereld hoor', en volg' mijn zangen,
Met Amen, Amen, na.

Psalm 72 : 11 (berijmd).

Ds. P. van Ruitenburg.

1. Reformatie en Afscheiding

Geschiedenis

Veel is al geschreven over de geschiedenis van de Kerk. En zeer terecht. Laten we echter bedenken dat de mens de geschiedenis schrijft, maar dat God ze maakt. Het gehele wordingsproces en het voortbestaan van de Kerk als instituut, als gemeenschap van Christus-belijders, was en is in Gods Hand. Weliswaar gebruikt Hij mensen in Zijn dienst die uitvoerders zijn van Zijn raad. In de historie van de Kerk zijn dan ook geen heiligen aan te wijzen die de Kerk hebben gebouwd. Hooguit kunnen wat mensen genoemd worden die God met genade en gaven bedeede om de Kerk, het door God gegeven middel tot Woordverkondiging, te dienen en in stand te houden. Anderen daarentegen hielden en houden zich bezig met afbraak van de Kerk. Alle eeuwen door stond de Kerk in de strijd. Satanische aanvallen van buitenaf, maar ook geschillen van binnenuit ondergroeven de fundamenten van de Kerk. In feite is al die strijd terug te voeren tot het altijd durende conflict tussen Christus en de satar. Het vrouwenzaad en het slangenzaad. De uitkomst van de strijd mag dan uitlopen op een overwinning voor de Kerk. De overwinning is immers al behaald! Het is Goede Vrijdag en Pasen geweest, Hemelvaart en Pinksteren. Daarom zal de strijd een zeker einde hebben. Maar nu nog niet. Een menselijk dwaalspoor zal Gods Heilspoor niet teniet kunnen doen. Dat dwaalspoor vinden we de gehele geschiedenis door. Bloei en verval wisselen elkaar af. Zie in Handelingen 4 vers 32 tot en met 35 hoe de Nieuwtestamentische Kerk in haar oorsprong leefde. Liefde tot God en de naaste. Een kenmerk van het ware gemeenschappelijke geloofsleven. Maar wat bleef er na enkele eeuwen nog van die Kerk over? Niet in de tijd van ontberingen en vervolging ging de Kerk aan wereldzin ten onder. Maar juist in tijden toen de Kerk algemeen werd erkend en zij als het ware heerschappij voerde in de wereld, toen zij schatrijk was en de kerkgebouwen als majestueuze bouwwerken in stad en dorp verrezen, kwam het verval. De dode vormendienst waarin de Kerk verviel gaf aan

velen geen voldoening. Waarschuwend stemmen werden gehoord: John Wicklif in Engeland, Johannes Hus in Bohemen, de Waldenzen in Frankrijk, voorlopers van de Hervorming. De Roomse geestelijkheid luisterde niet, integendeel! Oprechte hervormingspogingen werden op wrede wijze in de kiem gesmoord. Maar toch, onweerstaanbaar kwam de Reformatie. Als een Godswerk. Niet te keren. God gebruikte hiervoor Maarten Luther en anderen.

De Reformatie

Met de overgang van de Gotiek naar de Renaissance, op de grens van de 15e en 16e eeuw, kwam de Reformatie. De Renaissance, een herontdekking van de klassieke beschaving en kunstuiting. De Reformatie, een herontdekking van de leer van zonde en genade. Niet het woord aan Kerk en Paus, maar het woord aan het Woord. De Reformatie greep terug op de door de Kerk zelf gesloten Bijbel. Deze werd weer geopend! Het sola Scriptura, sola Gratia en sola Fide werden weer gehoord. De Roomse Kerk wankelde op haar grondvesten. Vanuit Duitsland overspoelde de Reformatie het gehele Europa. Een beschrijving van de jarenlange strijd die volgde, past niet in dit boek. Dit hoofdstuk mag slechts tot inleiding dienen van een historische beschrijving van de Gereformeerde Gemeente in Meliskerke. Een o zo klein deeltje van die Kerk der Reformatie. Maar erbij behorend. Eruit ontstaan.

Reformatie in Zeeland

Ook de lage landen kwamen onder invloed van de Hervorming. Ook hier werd het bloed van de martelaren het zaad van de Kerk. Erasmus schreef in 1525 al "dat de Zeeuwen veel weten van de leer van Luther en met een dodelijke haat tegen de monniken ingenomen zijn"¹⁾. Blijkbaar hadden de geestelijken het er zelf naar gemaakt dat het volk geen enkel respect voor hen noch voor de Kerk op kon brengen. Uit een onderzoek in 1523, verricht in opdracht van de landvoogdes, bleek dat de "ongeregeldheid van de geestelijkheid in Zeeland groter en meerder is dan ooit te voren". De Lutherse leer die veel aanhang won in Zeeland, werd door de Kerk bestreden. En

*Geleijn Jansz. 'd Hoorne.
Uit Zeelandia Illustrata.*

spoedig was het vooral in Middelburg niet alleen de "Lutherije" die bestreden moest worden, maar waren het de verkondigers van de "herdooperie", de secte van de Melchiorieten²⁾, wederdopers die de Lutheranen als het ware verdrongen. In 1535 werden in Middelburg en Zierikzee al Anabaptisten, wederdopers, ter dood gebracht. De conventikels die in Arnemuiden en Veere werden gehouden, bleken samenkomsten van wederdopers te zijn. Jan Matthijsz., een Middelburgse goudsmid, werd één van hun leiders. Ondanks de strenge maatregelen van de overheid breidde de Hervorming zich uit. In Middelburg was het Geleijn Janszoon 'd Hoorne, die in geheime godsdienstoefeningen voorging en de zuivere leer verkondigde. De smetten van de Roomse leer en de Anabaptisten moesten gezuiverd worden. De Hervorming ging door. Na de beeldenstorm in augustus 1566 gaf de Middelburgse Magistraat, uit angst voor wanordelijkheden, aan de Calvinisten de vrijheid om buiten de stad godsdienstoefeningen te houden. Men deed dat in een schuur even bui-

ten de Zuiddampoort; de pastoor uit Biggekerke ging in de dienst voor. Eén van de stadsburgemeesters stelde zijn garde ter beschikking als bescherming tijdens de godsdienstoefening. Ook in Brigdamme werd in het openbaar gepredikt. De Magistraat van Veere was de Calvinisten gunstig gezind. De Baljuw van Arnemuiden liet de openlijke prediking toe. In Koudekerke werd een openlijke godsdienstoefening gehouden waarin zelfs de doop werd bediend! Het plakkaat van de Koning dat op 28 juni 1567 werd afgekondigd in Middelburg, sprak echter andere taal, harde taal. Aan het openlijk prediken zowel binnen als buiten de stad moest onmiddellijk een einde komen. De predikers moesten "metter Coorde ofte Strop aan de galge geëxecuteerd worden met confiscatie van hun goederen". De pastoor van Biggekerke werd wegens zijn Calvinistische leer verbannen.

Geleijn Jansz. 'd Hoorne en Jan van Miggrode, predikers te Middelburg en Veere, vluchtten naar Engeland. Nadat Middelburg zich in 1574 aan de Prins overgaf, zien we hen daar weer terug. Geleijn Jansz. 'd Hoorne werd nu officieel predikant van de Hervormde Gemeente van Middelburg. Slechts

Meliskerke - 1745.

kort diende hij die gemeente nog. Op 24 juli 1575 stierf hij. De bekende Antwerpse predikant Gaspar van der Heyden volgde hem op. Deze werd in 1579 opgevolgd door Johannes Boreel, die ook predikant is geweest in Grijskerke. Velen van hen kwamen uit de Zuidelijke Nederlanden. Veelal gewezen Roomse geestelijken of onderwijzers die de Reformatie aanhingen.

Meliskerke en Mariekerke

Meliskerke kreeg in 1586 de eerste predikant in de persoon van Ds. Johannes Schijve, afkomstig uit Antwerpen. Hij diende de gemeente 22 jaar. De kerk waarin Ds. Schijve voorging, werd gebouwd in het begin van de 15e eeuw of enkele jaren daarvoor en was gewijd aan de Heilige Odulphus en behoorde tot de moederkerk van Westkapelle. In oorspronkelijke staat was de kerk groter dan nu. Tijdens het beleg van Middelburg van 1572 tot 1574 werd de kerk nogal beschadigd, zoals vele

De nis boven de torendeur.

De heerlijkheid Mariekerke – 1945.

kerken op Walcheren. De Geuzen gingen niet zachtzinnig om met Roomse Kerken. Een algehele restauratie had plaats rond 1650. Toen werd het koor aan de oostzijde afgebroken en de zuidelijke zijbeuk met het schip tot één kerkruimte omgebouwd. Kenmerk van de Reformatie was de eenvoud in de kerkgebouwen terug te brengen en functionele ruimten te scheppen voor de Woordverkondiging. De prediking stond centraal! Boven de kerkingang is nog een nis te zien waarin een beeld gestaan zal hebben van Maria of Sint Odulphus. Op de plaats van het koor werd een consistorie gebouwd. Bij de restauratie van de kerk in 1958 vond men een Romaanse grafzerk uit de 12e of 13e eeuw, een halve meter onder de grond even buiten de zuidmuur. Dit kan er op duiden dat op dezelfde plaats reeds eerder een kerk stond. Ook in Mariekerke (tegenwoordig Klein Mariekerke) heeft een kerk gestaan, deze werd gebouwd in 1189. Tirion beschrijft Mariekerke in 1571 als een dorp met weinig huizen en een vervallen kerk. Dus zal er toen al niet veel van de kerk over geweest zijn. De Hervormden zullen van deze kerk geen gebruik meer hebben gemaakt. Zoals de

heerlijkheden Meliskerke en Mariekerke één burgerlijke gemeente vormden, zullen zij ten tijde van de Hervorming ook één kerkelijke gemeente gevormd hebben. Deze gemeente behoorde tot de classis Walcheren.

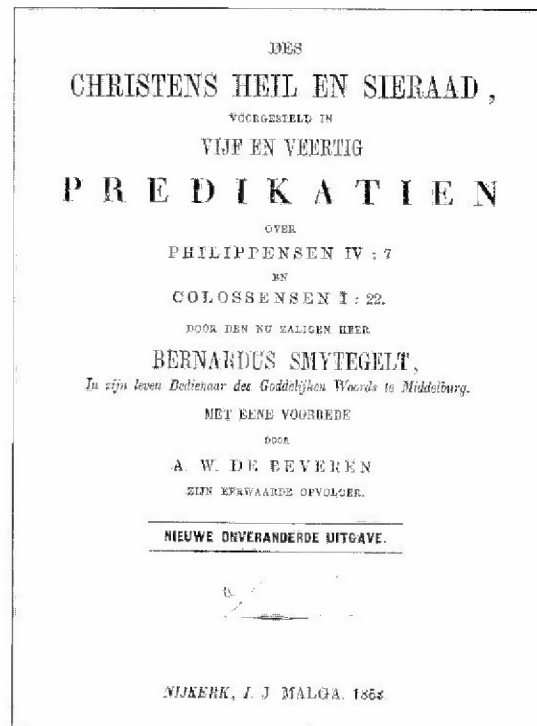
De classis Walcheren

Toen de Synode der Gereformeerde Kerken in 1591 in Middelburg vergaderde om orde op zaken te stellen, vooral wat betreft het kerkelijke bestuur, bleek de Classis Walcheren de grootste classis uit de Verenigde Nederlanden te zijn. Tot deze classis behoorden de kerken met de drie stemmende steden Middelburg, Vlissingen en Veere met respectievelijk 12, 7 en 4 predikanten. Ook behoorden erbij de kerken van de smalle steden Arnemuiden, Domburg en Westkapelle. Verder behoorden tot de classis de kerken van zestien dorpen op Walcheren en die van Nieuweland en de vier kerken van Noord-Beveland. Ook de kerken van Axel, Ter Neuze, Zaamslag, Hoek, Biervliet en achttien kerken in Staats-Vlaanderen, met de Franse kerk van Sluis, werden alle tot Walcheren gerekend. Daar kwamen dan nog bij de kerken van Doornik, Meenen, Veurne, Yperen en de kerk van het fort van Knokke. Al met al 56 kerken met 81 dienstdoende predikanten. Wat een weelde! Maar het moeten sterke benen zijn die de weelde kunnen dragen.

Nadere Reformatie

De overheid stelde zich geheel achter de Gereformeerde Kerk op, maar je moet je wel afvragen of zij ook de Gereformeerde leer kende. De burgerlijke stand werd door de Kerk bijgehouden zodat een ieder met de Kerk te maken kreeg. Maar nu bleek ook dat de Reformatie niet bracht waar reformatoren en godzaligen naar uitzagen: een terugkeer naar Wet en Getuigenis en een heiliging van het leven. Roomse gebruiken en tradities werden vastgehouden. Velen waren belijdend lid van de Kerk, maar leefden naar oude gewoonten en volkstradities. Oude, uitsluitend tot vermaak dienende volksspelen werden gehandhaafd en de zondag was bij uitstek een uitgaansdag met veelal alleen in de morgen een kerkdienst. De herbergen werden op die dag druk bezocht. Toch waren er ook in de Zeeuw-

se gewesten predikanten die de zonden van Kerk, land en volk hekelden. Onder hen waren Herman Faulkelius, Willem Teellinck, Godefrides Cornelisz. Udemans, Jodocus van Lodenstein en Bernardus Smytegelt. Als (nadere) reformatoren riepen zij op een andere weg in te slaan, de weg van wereldmijding en godzaliger levenswandel. En zij spreken nog nadat zij gestorven zijn! Maar het verval zette zich voort ondanks die roepstemmen.

En zij spreken nog nadat zij gestorven zijn.

Liberalisering van de Kerk

Op het eind van de 18e eeuw brak de Verlichting door, maar bracht duisternis over de Kerk. Zeker, het licht doofde niet geheel uit. Er waren er altijd nog die de tijdgeest verstonden, doorzagen en weerstonden. Met wantrouwen stonden zij tegenover de vernieuwingen, ook tegenover de nieuwe Psalmen die in 1774 hier werden ingevoerd. De bevolking van de Walcherse dorpen liet dit niet onberoerd. Men kwam hierte-

gen in verzet. In Westkapelle kwam het zelfs zover dat één van de ingezetenen, Isebrand Leinse Burggraaf, werd verbannen omdat hij, in verzet tegen de nieuwe Psalmen, het luidste de Psalmberijming van Datheen zong. De boeren kwamen, onder leiding van de als begenadigd bekend staande landbouwers Cornelis de Korte uit Meliskerke en Willem Wisse uit Grijskerke, tegen deze gang van zaken in verzet. Ds. Bosboom uit Zoutelande stond aan de zijde van de boeren. Noodgedwongen trok de Westkapelse overheid het banvonniss tegen Burggraaf in. De Staten van Zeeland namen deze nederlaag echter zwaar op. "De bekrompen dweeppers" De Korte en Wisse werden gevangen gezet en Ds. Bosboom werd verbannen naar Breskens.

Zo handelde de overheid met degenen die opkwamen voor de rechten van de Kerk en haar belijders. Het werd er niet beter op toen in 1816 bij Algemeen Reglement een nieuw kerkbestuur ingesteld werd. Dit bestuur gaf aanleiding tot ergernis bij hen die God wilden dienen naar Zijn geopenbaarde wil.

Cornelis de Korte beschreef zijn ervaringen.